

تبلیغ والگوپذیری از سیره نبوی

* سیره پیامبر در تبلیغ و دعوت

یکی از کارآمدترین و برترین زمینه های الگوپذیری از حیات جاویدان و زندگی سراسر عزت رسول گرامی (صلی الله علیه وآله) شناخت سیره آن حضرت در اشاعه دین و نیز تبلیغ اندیشه ها و روش های اسلامی است. بی تردید در جامعه کنونی با گسترش فناوری و استفاده دشمن از شیوه های نوین برای تهاجم فرهنگی و تخریب افکار جوانان و نوجوانان، پرداختن به این بخش از سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) و بررسی شیوه ها و کارکردهای ایشان برای نشر دین و مبارزه با خرافه و دین گریزی، ضرورت بیشتری یافته است.

ناگفته پیداست که پیامبر گرامی (صلی الله علیه وآله) برای زنده کردن ارزش ها و حفظ و نگهداری آنها و احیای اعتقالات و معارف ناب اسلامی، اخلاقی و لوصاف برجسته نفسانی و نیز ترویج احکام و مسائل علمی و عملی اسلام، از هیچ کوششی دریغ نورزیدند بویژه آن که روش ایشان به روزترین و کارآمدترین شیوه ها بود. ایشان با درایت آنچه را مقتضی زمان و مناسب بود برگزیدند و سبک ها و شیوه هایی ارائه دادند که شناسایی آنها می تواند در عصر حاضر بسیار کارگشا باشد.

روش عقلانی - کاربردی پیامبر الگویی بود که می توانست انگیزه های لازم را هم در مخاطب و هم در مبلغ فراهم آورد. پیامبر با توجه به این شیوه ها، علاوه بر بها دلن به شخصیت و خواسته های فطری مخاطبانشان، سعی می کردند با برنامه ریزی دقیق، در موقعیت های مناسب دست به تبلیغ دین بزنند ایشان با توجه به اینکه «عقل» و «عشق» دو رکن اساسی در حیات انسانی محسوب می شوند و همه جاذبه ها و دافعه ها در این دو حوزه و بر اساس این دو معیار رخ می دهند به هر دو بعد توجه نموده زمینه ها را برای تبلیغ گسترده دین فراهم می آوردند.

گسترده گری دعوت پیامبر (صلی الله علیه وآله) احترام و مدارا با مردم، توجه به تمایلات فطری مردم، مخاطب شناسی، دقت در انتخاب مبلغ، شناخت زمان و مکان و بهره گیری از ابزارهای مناسب برای رساندن پیام از ویژگی های مهم سیره تبلیغی پیامبر (ص) به شمار می روند. نکته حایز اهمیت در بررسی سیره نبی مکرم (صلی الله علیه وآله) این است که گسترده دعوت پیامبر محدود به طبقه و یا اشخاص خاصی نبود، ایشان، بخصوص در مکه زمانی که شرک و کفر بر جامعه عرب حاکمیت داشت دعوت خویش را بر هر تازه واردی از عشایر و افراد عرضه می نمودند چنان که منبغ تصریح کرده اند رسول خدا (صلی الله علیه وآله) با شنیدن ورود هر شخص عربی که دارای اصل و نسب و شرف و بزرگی بود او را رها نمی ساختند مگر آنکه او را به پروردگار دعوت می کردند و اسلام را بر او عرضه می نمودند. بدون شک این گونه

جوانی دوره ای زیربنایی برای دوران بزرگ سالی به شمار می آید و مرحله ای است که شخصیت در آن شکل می گیرد. بنابراین، توجه به نیازهای جوانان با هدف کمک به تأمین آنها و نیاز شناخت مشکلات این نسل، کانون همت روان شناسان، فیلسوفان، جامعه شناسان و علمای دین قرار دارد از سوی دیگر، جوانان والاترین سرمایه هر ملتی محسوب می گردند و آینده و سرنوشت کشورها به دست آنهاست. از این رو، با برنامه ریزی صحیح و تبلیغ هدفمند، باید ارزش های دینی و ملی را به آنان آموزش داد. برای این مهم، لازم است از تمام امکاناتی که در بالا برهن سطح اخراج جوانان سهمیم آند به بهترین وجه در تبلیغ استفاده کرد. شناخت شیوه و عملکرد صحیح الگوهای دینی، بخصوص نبی مکرم (صلی الله علیه وآله) در زمینه تبلیغ دین و شیوه های استفاده از ابزارها توسط ایشان بسیار مهم است.

اعظم رحمت الهی

گسترده گری دعوت پیامبر (صلی الله علیه وآله) احترام و مدارا با مردم، توجه به تمایلات فطری مردم، مخاطب شناسی، دقت در انتخاب مبلغ، شناخت زمان و مکان و بهره گیری از ابزارهای مناسب برای رساندن پیام از ویژگی های مهم سیره تبلیغی پیامبر (ص) به شمار می روند. نکته حایز اهمیت در بررسی سیره نبی مکرم (صلی الله علیه وآله) این است که گسترده دعوت پیامبر محدود به طبقه و یا اشخاص خاصی نبود.

تماس ها، به ویژه با افرادی که خود گروه هایی را تحت نفوذ داشتند علاوه بر اینکه شجاعت و صراحت نبی گرامی (صلی الله علیه و آله) را می نمایانند می تواند زمینه هایی که تبلیغ دین را در سطح جامعه گسترش می دهند آشکارتر کنند چنان که خود ارتباط شخصی و فرد به فرد محدودیت و صداقت گفتاری را که در قول و فعل پیامبر بود، بهتر به نمایش می گذاشت.

• الگوپذیری از سیره نبوی

زندگی مشتمل بر قواعدی است که جوانان دوست دارند آنها را بپایانزنند آنان شیوه را در تأسی به رفتار و منش افراد مورد قبول خویش می دانند تا بر این مبناء بتوانند به شخصیت یک مرد یا زن کامل دست یابند.

انسان ها، بخصوص جوانان، تحت تأثیر حسن کمال جویی که در فطرت و سرشت ایشان نفوذ و رسوخ دارد به پیروی از انسان هایی راضی می شوند که درجات بیشتری از کمال را پشت سر نهاده و وجود خویش را به فضایل و صفات پسندیده آراسته اند انسان ها بویژه جوانان، کمالگرا و تعالی خواه هستند از این رو، به وسایلی که در تحقق بخشیدن به این خواسته به آنان کمک نماید تمسک می جویند.

بنابراین، لازم است مبلغان ضمن تأسی به الگوهای صحیح و پیروی از اخلاق و منش معصومان (علیهم السلام) به ویژه رسول گرامی خدا (صلی الله علیه و آله) سعی کنند سبک ها و سیره آنان را در سطح جامعه نهادینه سازند؛ زیرا اگر نمونه های عالی انسانیت را به جوانان بنمایانیم به سمت آنها می روند خودشان را شبیه آنها می سازند، همپای آنها

می گردند همفکر آنان می شوند و یکسره خود را در مقابل صفات عالی آنان قرار می دهند.^۲

روان شناسان معتقدند مؤثرترین روش های تربیتی، «روش الگویی و القای پیام به صورت غیرمستقیم» است. در این روش، مخاطبان خود فرصت می یابند با انگیزه و تمایل قلبی، به موضوع موردنظر توجه کنند و بدون کمترین فشار ذهنی و روانی، پذیرای پیام شوند.^۳

به دلیل آنکه پایدارترین و در عین حال، خوشایندترین یادگیری ها یادگیری غیرمستقیم یا مشاهده ای است، در این نوع یادگیری، یادگیرنده مطابق رغبت و انگیزه خود آگاهانه و بدون هیچ گونه فشار روانی همه حواس خود را متوجه رفتار موردنظر می کند و با نوعی احساس خوشایند و عاری از دشواری، بر دانسته ها و تجارب شناختی خویش می افزاید بنابراین، اگر مبلغان بتوانند بسیاری از رفتارهای مطلوب و احساسات خوشایند را به طور غیرمستقیم و یا از طریق بهره وری از وجود الگوهای رفتاری در کودکان و نوجوانان به وجود آورند فوق العاده موفق خواهند بود. در یادگیری غیرمستقیم و الگویی، به دلیل آنکه یادگیرنده آگاهانه و داوطلبانه با رفتار خاصی در موضوع دقت می کند از نگرش مثبت و قوی و غنی برخوردار است و کمتر دچار فشار ذهنی و خستگی شده از دانه توجه وسیع تری بهره می برد در حالی که در آموزش های مستقیم همیشه چنین نیست و ممکن است یادگیرنده نسبت به موضوع یادگیری رغبت و انگیزه ای از خود نشان ندهد و زودتر خسته شود.^۴

از این رو، لازم است مبلغان به تأسی از سیره رسول گرامی خدا (صلی الله علیه و آله) از پیشرفته ترین و کارآمدترین روش ها و ابزارها برای تبلیغ دین و هنجارهای پذیرفته شده دینی و ملی استفاده نمایند و از روش های کلامی و غیر کلامی و الگویی سود جویند باید بدانیم گرچه شرایط و مقتضیات زمان تغییر نموده است اما اصول اصلی و کلی اخلاقی و نحوه برخورد و سلوکی که پیامبر به طور کلی در جامعه برای تبلیغ به کار می بردند همچنان تازگی

و پویایی دارد. گرچه ممکن است مصادیق تفاوت داشته باشند اما مبلغ ورزیده می تواند با استفاده از تجربیات آن الگوی عالی بشریت و با کمک از رأی و اجتهاد خود در شرایط زمان ها و مکان های گوناگون بهترین شیوه ها را اخذ نموده، تبلیغی کارآمد داشته باشد.

چهل زدایی از مخاطب و بیان حقایق و معارف تفصیلی، موعظه و نصیحت مباحثه، ایجاد رغبت و شور و هیجان، زمینه سازی برای خودیابی، خودسازی و محاسبه نفس، تکریم شخصیت و دل جویی از افراد و گاه هدیه دادن و ارائه بینش و آگاهی به افراد و آن گاه تقویت عزم و اراده آنان در جهت یابی به سوی مذهب و تعالیم آن نقش اساسی دارد.

این آگاهی رسانی ها می تواند با استفاده از

فناوری های روز، بویژه رسانه هایی همچون تلویزیون، رادیو و اینترنت صورت گیرد اما آنچه لازم است توجه داشته باشیم استفاده با برنامه و هدفمند از این ابزارهاست؛ چنان که بی توجهی به این مسائل ممکن است بازخوردهایی منفی در سطح جامعه به وجود آورد که تأثیرات آن در درازمدت نامطلوب و گاه غیرقابل کنترل است.

یک برنامه تلویزیونی زمانی بینندگان را به خود جذب می کند که از تصویر و رنگ در کنار دیگر فرایندها به نحو احسن استفاده کند علاوه بر این، چنین برنامه هایی باید مهیج و متنوع باشند برنامه های یکنواخت و یا سخنرانی های پشت سرهم نمی توانند باعث جذب مخاطب گردند رادیو نیز از دیگر رسانه هایی است که می تواند در تبلیغ مؤثر باشد استفاده این رسانه نیز در صورتی راهگشاست که از برنامه های متنوع به نحو احسن استفاده شود. با

توجه به اینکه این دو رسانه در عصر کنونی در زندگی انسان ها نفوذ زیادی یافته اند، برنامه ریزی های دقیق برای استفاده از هریک از اینها در جای خود می تواند تبلیغ را آسان تر و کارسازتر نماید باید به یاد داشته باشیم که پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) در عصر خویش، از شعر و نامه برای ارسال پیام به دوردست ترین نقاط و حتی منازل افراد سود می جستند بنابراین، استفاده از ابزارهایی که بتوانند پیام را به خانه های افراد و نقاط گوناگون ببرند همچون تلویزیون، رادیو و اینترنت می تواند بسیار تأثیر گذار باشد.

در عین حال، باید بدانیم گرچه در عصر ارتباطات به سر می بریم ولی هنوز منبر همچنان کارایی خود را حفظ نموده و در مناسبت های خاص، همچون ماه رمضان، و ایام محرم و صفر یکی از ارزشمندترین ابزارهاست و مخاطب نیز بر حسب تجربه می داند که پای منبر باید انتظار محدوده ای مشخص از پیام داشته باشد و به دلیل اینکه به اختیار خود پای منبر آمده است احتمال وقوع انواع عوامل مخلی که ارتباط را بر هم می زنند فوق العاده کم است. از این رو، لازم است مبلغان ضمن بهره گیری کامل از این ابزار، بدانند که بدین وسیله می توانند بهترین ارتباط های کلامی و غیر کلامی را با مخاطبان شان برقرار سازند و البته این نیز در صورتی امکان پذیر است که به راز و رمز ارتباطات آگاه باشند؛ همان که در واقع در جای جای زندگی رسول گرامی (صلی الله علیه و آله) به وضوح لمس می شود.

• پی نوشت ها

- ۱- ابن سعد طبقات النبی، ترجمه محمد مهدی طهمانی، تهران، نشر نو، ۱۳۳۵، ج ۱، ص ۲۱۶.
- ۲- فضل الله کیمیا، رحمت علی، تهران، اسلامیه، ص ۲۲۴.
- ۳- حسین مهری، راه های نو برای تبلیغ دین، مجله معرفت، ش ۸۲، تیر ۱۳۸۲، ص ۴۶.
- ۴- علامه عروزی، چکیده ای از روان شناسی تربیتی کاربردی، تهران، انجمن آفتاب و مریض، ۱۳۷۸، ص ۱۴۶.
- ۵- همو، روش های پرورش اخلاقی منتهی به نماز در کودکان، تهران، انجمن آفتاب و مریض، ۱۳۷۷، ص ۱۶-۱۵.

قصه کرده بودند که به مشهد بیایند این را امروز به خاتم معلم هم گفته بود نادره هم می گفت: می خولم برون شمال (دخرا). هر کسی از بچه ها می خواست تعطیلات رو به شهری بره، اما خاتم معلم اونو به جور دیگه نگاه می کرد. تازه چشم هایش هم شبیه چشم های مادر شده بود. وقتی به او التماس دعا گفته بود.

برای او مسافرت دیدن کوه و خم جاده رویای دلپذیری بود که به اوج می رساندش، خرم را ندیده بود اما از لذت های پایوسی آقا زیادی شنیده بود.

برای سومین بار از زیر آینه و قرآن گذشتند ضربان قلبش از شادی تندتر شده بود نادره هم حالا حتما رفته بود شمال. چقدر آرزو می کرد زودتر برگردد تا از آقای مهربان مشهد برایش بگوید.

• معصومه فرماتی کیا

از شهر دور شده بودند اما نگاه محبت آمیز خاتم معلم هنوز بدرقه اش می کرد که می گفت: مدینه از دعا فراموش نکنی. می خواست برای عزیز هم دعا کنه زودتر قسمتش بشود بیاد مشهد و یک قمقمه آب تبرک هم برای زهرا و نادره سوغات می خواست.

صدای سلام و صلوات فضا را عطر آگین می کرد انگار رسیده بودند بابا دیگر بریشان نبود مادر اشک هایش را با باله های چادرش می گرفت چشم های دلکش علی هم از شوق می خندید توی شلوغی و جمعیت دنبال راهی برای عبور می گشت پیش خودش فکر کرد یعنی آقای مهربون همیشه این قدر مهمون دارم باید همه حرفهاشومی زد تند و تند آنها را مرور می کرد می خواست هیچ کدام از قول هایش یادش نرود.

به کاشی های فیروزه ای خیره شده بود، می خواست همه چیز را خوب به ذهنش بسپارد تا همان شکلی برای نادره و زهرا تعریف کند. صدای طبل و زنجیر بود و فریاد یا حسین یا حسین، مادر می گفت این روزها حرم شلوغ تر از همیشه است.

پدر گوشه ای نشسته بود و زیارت نامه می خواند باید شروع می کرد باید برای آقا از عزیز و خاتم معلم می گفت.

داشت حرف هایش را مرور می کرد که صدایی همه چیز را به هم ریخت خودش را می دید که از زمین فاصله می گرفته از گل های بالای ضریح هم پدر را می دید اما هر چه صدایش می کرد جوابی نمی شنید یعنی علی و مادر کجاستند؟

حالا دیگر حضور جمعیت نیست همه چیز آرام آرام است. می خواهد این ها را برای خاتم معلم تعریف کند دفعه بعد حتما با آنها می آید مشهد.

می خواهد برگردد، می خواهد به خاتم معلم بگوید برایش دعا کرده ام، قمقمه آب مادر بزرگ را باید حتما برگردانم، اما

مادر هنوز از دوری ات گریه می کند دسته گلی زیبا جای تو را در کلاس گرفته تو برای همیشه مشهد مقده ای، کنار آقا، آقای مهربان!